

Seria Policy Brief cuprinde texte bazate pe surse publice. Opiniile exprimate reprezintă punctele de vedere ale autorilor.

Fără iluzii optimiste: câteva elemente importante despre situația din Iran înainte de alegerile prezidențiale de la 14 iunie 2013

dr. Florin DIACONU

În alegerile prezidențiale din Iran (care urmează să se desfășoare la 14 iunie a.c.) se vor confrunta – conform datelor existente la momentul încheierii redactării acestui text¹ – șase candidați. Cu câteva zile mai devreme, am fi vorbit despre *opt* candidaturi, dar acum știm că Gholam-Ali Haddad-Adel, care îi este Ayatollahului Ali Khamenei atât „apropiat sfetnic”, cât și „rudă prin căsătorie”, a renunțat la candidatura sa, îndemnând însă în mod deschis electoratul să aleagă *neapărat* un candidat *conservator*, eventual chiar din primul tur de scrutin². O zi mai târziu, la 11 iunie a.c., Mohammad Reza Aref (considerat de unii comentatori occidentali ca fiind „reformist”, eventual chiar „singurul reformist”) și-a anunțat și el retragerea din competiția electorală³. Candidații la prezidențialele din Iran pot fi grupați, susțin unii comentatori, în trei categorii distincte⁴: mai întâi vorbim despre Saeed Jalili, ce pare a fi, deocamdată, un probabil câștigător (cel puțin așa indică *unele* sondaje de opinie, dar *mai ales* faptul că el este „considerat a fi favoritul Liderului Suprem”, Ayatollahul Khamenei); un al doilea grup este alcătuit din trei candidați considerați a fi în mod vădit „conservatori” (aceștia sunt Mohammad Bagher Ghalibaf, Ali Akbar Velayati și Gholam-Ali Haddad-Adel), iar un al treilea grup de

¹ Materialul a fost predat spre publicare în prima parte a zilei de 11 iunie 2013 și nu conține, prin urmare, informații apărute ulterior

² Pentru retragerea din cursa electorală a lui Haddad-Adel vezi, între altele, „Conservative Haddad-Adel drops out of Iran presidential election”, material *Reuters* publicat la data 10 iunie 2013, accesat la adresa <http://www.reuters.com/article/2013/06/10/us-iran-election-haddad-adel-idUSBRE9590CA20130610>

³ Pentru retragerea lui Reza Aref vezi „Iran's Mohammad Reza Aref quits presidential race”, material BBC publicat la 11 iunie 2013, accesat la adresa de Internet <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-22851764>

⁴ Pentru aceste trei grupuri vezi, între altele, începutul articolului „Nuclear Program Part and Parcel of Election Propaganda”, publicat de *Iran Daily Brief* la 3 iunie 2013, la adresa de Internet <http://www.irandailybrief.com/2013/06/03/nuclear-program-part-and-parcel-of-election-propaganda/>

candidați este alcătuit din persoane „văzute ca fiind pragmatice (Hassan Rohani, Mohammad Reza Aref, Mohammad Gharazi și Mohsen Rezaee, fost comandant al Corpului Gardienilor Revoluției). Inițial, în cursa pentru funcția prezidențială s-au înscris 686 de candidați, relatează CNN, care citează surse de presă de la Teheran. Dar acest masiv grup a fost foarte atent monitorizat și 'cernut', în final, de către Consiliul Gardienilor Constituției, un grup alcătuit din șase înalți prelați șiiți specializați în drept islamic, plus alți șase specialiști laici, cu experiență în diverse alte ramuri ale științelor juridice; acest colectiv lucrează „sub directa supraveghere a Liderului Suprem Ayatollahul Khamenei”⁵ și, între altele, „hotărăște cine poate candida” și cine nu poate face aceasta, eliminând astfel, *din start*, pe criterii prioritar politice și religioase, candidații considerați a fi incomozi sau chiar inacceptabili din perspectiva intereselor clerului șiiit înalt (amintim aici că în 2004, de exemplu, același Consiliu a eliminat cel puțin 2.000 dintre cei 8.145 de candidați pentru alegerile parlamentare, afirmând că aceștia „nu respectă Islamul” și „nu sunt fideli Constituției”, respectiv principiului conform căruia liderii religioși și valorile religioase au prioritate în viața politică iraniană; în urma acestei decizii, Moshen Mirdamadi, la vremea aceea președinte ale Comisiei parlamentare pentru afaceri externe și securitate națională, a cărui nouă candidatură fusese și ea invalidată, afirma că acțiunile Consiliului Gardienilor Constituției sunt nimic altceva decât „o lovitură de stat”, o „scimbare de regim fără mijloace militare”⁶). Așa se face că din 686 de candidați potențiali au fost acceptați, în cele din urmă, doar cei opt la care ne-am referit deja. În mai a.c. se aflau *încă* în competiție (înainte de a fi eliminați de către Consiliul Gardienilor Constituției) câteva „nume grele”: pe de o parte fostul președinte Akbar Hashemi Rafsanjani, un critic dur al actualului președinte Ahmadinejad, iar pe de altă parte Esfandiar Rahim Mashaei, unul dintre cei mai importanți consilieri ai lui Ahmadinejad. Presa occidentală subliniază, citând opinii ale unor specialiști din spațiul academic, faptul că actualul președinte l-a pregătit în mod special pe Mashaei, vreme de mai mulți ani, pentru a-i fi succesor și subliniază, concomitent, și faptul că „ei doi sunt foarte

⁵ Pentru structura Consiliului Gardienilor, ca și pentru faptul că acesta constituie, în realitate, dar o anexă a voinței politice a Ayatollahului Khamenei vezi, între altele, Tara Kangarlou, „Who's running in Iran's presidential election?”, material CNN publicat la data de 6 iunie 2013, accesibil la adresa de Internet http://edition.cnn.com/2013/06/04/world/meast/iran-election-candidates-profile/index.html?iid=article_sidebar

⁶ Pentru acest episod din 2004 vezi, între altele, articolul M. Bonea, „Jumătate din candidaturile reformatoarelor iranieni la legislative – respinse de Consiliul Gardienilor Constituției”, în ziarul *Curierul Național* (ediția electronică), publicat 13 ianuarie 2004, text accesat la adresa de Internet <http://www.curierulnational.ro/Actualitate%20Companii/2004-01-13/Jumatate+din+candidaturile+reformatoarelor+iranieni+la+legislative+-+respinse+de+Consiliul+Gardienilor+Constitutiei>

apropiați în naționalismul lor, ca și în lipsa de considerație pe care o împărtășesc față de vârfurile clerului”⁷. La 10 iunie a.c., dată la care era anunțată oficial retragerea din alegeri a lui Haddad-Adel, presa internațională publică și știri legate de o *eventuală* înlăturare din cursa electorală a lui Hassan Rohani (această după ce, cu doar o zi înainte, agenția de presă semioficială *Mehr* afirma, citând surse oficiale ce doresc să-și păstreze anonimatul, anunțase că ar exista posibilitatea ca Hassan Rohani să fie eliminat din cursa electorală. Și aceasta pentru că Rohani ar fi divulgat, într-o dezbateră televizată, „informații secrete” despre programele nucleare ale Iranului, precum și din cauza „unora dintre lozincile scandate de susținătorii săi cu ocazia unor mitinguri”. În fapt, o eventuală înlăturare din cursa electorală a lui Rohani – negată, cel puțin deocamdată, de către Consiliul Gardienilor Constituției – ar putea fi *mai degrabă* urmarea faptului că acest candidat a criticat dur, în mod public, regimul de la Teheran, afirmând, foarte recent, că acesta „nu a făcut chiar toate eforturile necesare pentru ca dosarul nostru nuclear să nu ajungă pe masa Consiliului de Securitate” al ONU, precum și că „e bine să ai centrifuge pentru îmbogățirea uraniului care să meargă continuu, dar numai dacă și viața oamenilor se desfășoară în bune condiții”⁸ (această ultimă formulare este una care subliniază, credem, în mod suplimentar *contrastul oricum foarte clar între alocarea unor resurse enorme pentru dezvoltarea de tehnologie nucleară avansată, pe de o parte și, pe de altă parte, înrăutățirea situației economice, cu impact notabil inclusiv asupra nivelului de trai al majorității populației*)

Știm deja și că Ayatollahul Khamenei, liderul suprem al regimului teocratic din Iran, dorește fie un președinte complet obedient (care să fie nimic altceva decât o marionetă a clerului șiit înalt, ca și un executant al indicațiilor primite de la Khamenei și apropiații săi), fie o președinție tot mai lipsită de atribuții cu adevărat importante. O astfel de atitudine este, între altele, urmarea *directă* a unui șir notabil de ocazii în care actualul președinte Ahmadinejad a exprimat opinii în vizibilă contradicție cu acelea ale lui Khamenei și ale înalților clerici șiiți. Dorința de a imprima un rol în mod semnificativ diminuat funcției prezidențiale – comună acum, conform unor comentatori, atât lui Khamenei, cât și Corpului Gardienilor Revoluției – a

⁷ Pentru numărul inițial mare de candidați potențiali, ca pentru candidații Rafsanjani și Mashaei vezi, între altele, Holly Yan and Talia Kayali, „686 presidential candidates try to succeed Ahmadinejad in Iran”, *CNN*, 28 mai 2013, la adresa de Internet <http://edition.cnn.com/2013/05/12/world/meast/iran-presidential-election>

⁸ Pentru cele mai recente chestiuni legate de candidatura și afirmațiile lui Rohani vezi Yganeh Torbati, „Iran watchdog denies considering banning election candidate”, material *Reuters* publicat la 10 iunie 2013, accesat la adresa de Internet <http://www.reuters.com/article/2013/06/10/us-iran-election-rohani-idUSBRE95903Z20130610>

dus deja la mai multe episoade semnificative ale campaniei electorale în curs de desfășurare. Așa de exemplu, o recentă dezbatere televizată, transmisă de postul național care se află sub directul control al cabinetului lui Khamenei, a avut un format care i-a obligat pe cei opt candidați rămași în competiție să dea răspunsuri reduse, adesea, doar la un „da” sau nu „nu”, în condițiile în care tenmele aflate în dezbatere – respectiv starea economiei și programul nuclear – ar fi permis (și ar fi făcut, în mod normal, necesare) răspunsuri ample și nuanțate, relatează o știre *Associated Press*, preluată și de *Washington Post*⁹

Atmosfera generală în săptămânile care au precedat alegerile prezidențiale din 14 iunie 2014 pare a fi, conform unor surse de presă occidentale, una *complet atipică* în raport cu tradiția politică recentă din Iranul postrevoluționar. În general, cele două săptămâni care preced alegerile prezidențiale (care au loc în Iran la fiecare patru ani) sunt pline de „activități sociale de toate tipurile, care pun la încercare limitele Republicii Islamice”, afirmă sursa¹⁰ pe care o folosim aici. Mai precis, în mod obișnuit, „în anii trecuți, debaterile politice în spații publice cum ar fi parcurile sau metrol deveniseră un fapt comun”, iar „sprijinitorii unor candidați reprezentând diverse orientări politice se îngrămădeau pe stadioane sau în sălile de conferințe ale unor unități de învățământ”, agitând inclusiv pancarte pe care erau înscrisionate mesaje atipice pentru Iranul de azi, cum ar fi „Eliberați prizonierii politici!” sau „Libertate!”. În multe ocazii, candidații înșiși făceau trimitere, în discursurile lor, la „subiecte tabu, cum ar fi libertatea de exprimare și drepturile femeilor”. Mai mult, cu ocazia unor alegeri din ultimii ani, străzile unor orașe mari – cum ar Teheranul, Isfahanul sau Shirazul – se strângeau grupuri de tineri, fete și băieți, care dansau pe ritmuri de muzică techno care „răsuna de-ți spârgea urechile din difuzoare uriașe, instalate în partea din spate a unor dube sau camionete”. Existau și ocazii în care fetele „lăsau vâlul obligatoriu să nu le mai acopere capul și să le cadă pe umeri”, sau ocazii în care vreun participant „începea să cânte o melodie nostalgică din vremea Iranului de

⁹ „Iran’s supreme leader backs no candidate, but throws clout behind ‘small office’ presidency”, știre *Associated Press* preluată de *Washington Post*, publicată la 6 iunie 2013, la adresa de Internet http://www.washingtonpost.com/world/middle_east/irans-supreme-leader-backs-no-candidate-but-throws-clout-behind-small-office-presidency/2013/06/06/76779cee-ced8-11e2-8573-3baeea6a2647_story.html

¹⁰ Nu vorbim deloc despre o sursa de presă cu parametri de stare strict obișnuiți, cu despre una de o calitate și credibilitate *cu totul remarcabile*. Farnaz Fassihi, născută în SUA din părinți de origine iraniană, a crescut la Teheran și la Portland (în Oregon). Ea este licențiată în limba engleză la Universitatea din Teheran și are un masterat în jurnalism obținut la Columbia University. De un număr de ani lucrează ca adjunct al șefului de departament pentru Orientul Mijlociu și Africa, în cadrul redacției publicației *Wall Street Journal*. În 2009 a scris un număr important de articole despre alegerile prezidențiale din Iran. A participat și la o seamă de emisiuni realizate și transmise de *CNN*, *MSNBC*, *BBC*, *PBS* și *National Public Radio*

dinaintea revoluției islamice”. În astfel de împrejurări, notează sursa citată, chiar dacă petrecerile stradale „durau, săptămâni în șir, până în zori”, atât „regimul cât și forțele de securitate se făceau că nu văd ce se întâmplă și nu se arătau la față”. Practic, părea să existe – atât din partea regimului, cât și din partea participanților la astfel de manifestări – o bună „înțelegere a faptului că această manifestare temporară a libertății e tolerată tocmai pentru a da alegerilor un aer cât mai festiv”. Anul acesta însă, „nimic de acest tip, cel puțin până acum” (reamintim aici că articolul în cauză a fost publicat cu o săptămână și jumătate înainte de alegerile prezidențiale). „Pumnul de fier” al regimului „pare a fi cât se poate de prezent, trimițând către publicul larg mesajul clar... că va exista zero toleranță față de întruniri de mari dimensiuni și față de forțarea limitelor” foarte strictelor reguli de conduită în spațiul public. O astfel de interpretare este confirmată inclusiv de declarații oficiale. La 2 iunie, Esmael Ahmadi Moghadam, șeful forțelor iraniene de securitate și de poliție, a declarat că „forțele de securitate vor interveni spre a rezolva situația împotriva oricui are un comportament care este considerat a fi nepotrivit în raport cu normele noastre revoluționare”. La 1 și 2 iunie, forțele represive ale regimului au întreprins descinderi la sediile unor candidați reformiști cum ar fi clericul Hassan Rohani și Mohamad Reza Aref, ca și în locurile unde aceștia organizau evenimente de campanie, „arestând și intimidând sprijinitori” ai celor doi. De asemenea, „tineri voluntari implicați în campaniile electorale relatează că sunt hărțuiți și alungați de pe străzi dacă par a forma un grup mai mare, sau dacă se adresează trecătorilor”. În același timp, Mohammad Husseini, ministrul Culturii și Îndrumării Islamice, a declarat că a avut deja „întâlniri cu redactorii-șefi ai diverselor publicații”, cărora le-a transmis că „presei îi este complet interzisă publicarea de materiale care ar putea avea drept rezultat o prezență scăzută la vot” (menționăm aici că același foarte înalt demnitar iranian declara, de exemplu, pe la începutul celei de-a doua jumătăți a lui aprilie a.c., că ministerul pe care îl conduce nu va elibera unor muzicieni notorii, dar *aproiați de opoziție* permisele absolut necesare acestora pentru a organiza concerte publice în Iran; la vremea aceea, Husseini se referea în mod aproape direct la Mohammad Reza Shajarian¹¹, pe care îl descria ca fiind „împotriva regimului” și pe care îl acuza de faptul că

¹¹ Pentru tipul tradițional de muzică persană în care excelează Shajarian, ca și pentru valoarea și notorietatea sa internațională vezi, între altele, *Great Maestro Shajarian, Tasnif: Saghia*, la <http://www.youtube.com/watch?v=mXrPD06bb0> (325.259 accesări la 5 iunie 2013), sau informații cum ar fi cele existente la adresa de Internet <http://www.calperfs.berkeley.edu/performances/2012-13/world-stage/mohammad-reza-shajarian-pournazeri-brothers.php>

„uneori cooperează cu presa occidentală”¹²). Presiunile asupra presei au mers deja până la suspendarea, prin sentință judecătorească, vreme de șase luni, a ziarului *Iran*, care exprimă puncte de vedere apropiate de acelea ale președintelui Ahmadinejad (care este, de o vreme, în conflict clar – pentru putere – cu clerici înalți care conduc regimul teocratic iranian). Nici presa străină nu a scăpat de un control extrem de strict. Ministerul iranian al Culturii, de exemplu, a predat serviciilor de informații, pentru „verificări”, cererile de viză depuse de către jurnaliștii ce vor să intre în Iran pentru a scrie (sau a filma) cu ocazia alegerilor prezidențiale¹³.

Există, între segmentele foarte diverse – și cu vizibilitate extrem de inegală, precum și cu relevanță la fel de inegală – ce compun realitatea intens dinamică a fragilului echilibru de putere din zona Golfului Arabo-Persic, și unele *elemente ce par să indice că, practic indiferent de rezultatele alegerilor de la 14 iunie, Teheranul va continua să fie (sau măcar va continua să fie perceput, inclusiv de către elitele guvernante din zonă și din afara zonei) un factor major de risc strategic și de instabilitate strategică*. Unul dintre elementele de informație deschisă ce întemeiază o astfel de evaluare este constituit de un număr consistent de știri, apărute spre sfârșitul lui mai 2013 și legate de intenția Omanului de a achiziționa un sistem de rachete sol-aer, produs de firma americană *Raytheon* și cu o valoare totală de peste două miliarde dolari. Știrile în cauză, publicate de diverse segmente ale presei globale în contextul vizitei întreprinse de Secretarul de Stat al SUA în Oman, subliniau că „oficialități americane ce îl însoțeau pe Kerry spun că acordul (cu privire la vânzarea de către partea americană a acestui sistem de arme) va întări sistemele de apărare împotriva unor ținte aeriene pe care SUA le-a vândut Arabiei Saudite, Emiratelor Arabe Unite și altor aliați din Golf”. Aceleași surse de presă precizau că sistemele defensive americane deja vândute partenerilor strategici ai SUA din zona Golfului Arabo-Persic includ și un alt sistem de rachete produs tot de *Raytheon*, mai precis cel numit *Patriot Advanced Capability-3* (descriș ca fiind un „sistem cu rază medie de acțiune”, ca și sistemul *THAAD (Terminal High-Altitude Area Defense)*, produs de firma *Lockheed Martin*. Știm, de exemplu, că *Lockheed Martin*, care este „cel mai important furnizor al Pentagonului,

¹² Pentru acest episod din aprilie a.c. vezi „Guidance will not allow opposition-minded singers to perform inside Iran”, știre publicată de *Iran Daily Brief* la data de 17 aprilie 2013, la adresa de Internet <http://www.irandailybrief.com/2013/04/17/ministry-of-culture-and-islamic-guidance-will-not-allow-opposition-minded-singers-to-perform-inside-iran/>

¹³ Pentru aceste elemente care descriu în mod detaliat și nuanțat situația preelectorală actuală din Iran vezi Farnaz Fassihi, „Election Season is Kept On a Tight Rein”, în *The Wall Street Journal* (ediția electronică), 4 iunie 2013, la adresa de Internet <http://blogs.wsj.com/middleeast/2013/06/04/once-festive-irans-presidential-election-season-is-kept-on-a-tight-rein/>

luând în calcul vânzările, a vândul două sisteme *THAAD* Emiratelor Arabe Unite, în decembrie 2011, pentru o sumă de 1,96 miliarde dolari SUA”. *THAAD*, ne spune aceeași sursă, are și câteva caracteristici tehnico-tactice care ne lămuresc mai bine în legătură cu *logica politico-strategică* a deciziei privind vânzarea de către SUA a acestor sisteme de arme sofisticate către țările din Golf. Mai precis, afirmă sursa deschisă din care cităm aici, *THAAD* este un sistem care poate intercepta și doborâi „rachete balistice cu rază scurtă, medie și intermediară de acțiune și care poate lucra în teandem cu unități de tip *PAC-3*. *THAAD* este „și singurul operațional la ora actuală care poate intercepta ținte aflate atât în atmosferă cât și în afara atmosferei Pământului” (cu precizarea că și sistemul israelian *Arrow-3*, dezvoltat de *IAI (Israel Aerospace Industries)* în cooperare cu firma americană *Boeing* „va avea, pe cât se spune, cam aceleași capacități”). Concluzia celor de la *UPI* – prezentată, ceea ce e de fapt firesc pentru o știre de presă, încă din primele rânduri ale materialului în cauză, este aceea că decizia Omanului de a cumpăra (și decizia corelată a SUA de a vinde) sisteme antiaeriene dar și antibalistice dintre cele mai performante și mai avansate constituie „o parte a unei mișcări americane de a instala un sistem coordonat antiaerian (și antibalistic – n.n.) care să pună monarhiile arabe din regiune în situația de a putea, împreună, să se opună Iranului”. Aceeași sursă de presă precizează și faptul că statul Qatar nu este singurul din regiunea Golfului ce se pregătește, la momentul actual, să-și consolideze semnificativ apărarea antibalistică. În ultimele luni, Departamentul american al Apărării a anunțat Congresul în legătură cu posibilitatea încheierii unor contracte în valoare totală de „peste 11,3 miliarde dolari SUA cu state din cadrul Consiliului de Cooperare al Golfului, incluzând Qatarul și Kuweitul”. Kuweitul, de exemplu, ar putea achiziționa cam 60 de rachete antibalistice *PAC-3*, precum și sistemele aferente, „pentru a contracara amenințarea balistică pe care o constituie Iranul”. Alte rachete interceptoare *PAC-3* vor fi instalate în Qatar, țară „care găzduiește cea mai mare bază militară a SUA din regiune, baza aeriană al-Udaid”. Tot în Qatar, americanii se pregătesc să instaleze un radar de mare putere de tip *AN/TPY-2 X-Band*, care „este capabil să detecteze lansări de rachete balistice de la extrem de mare distanță”. Împreună cu instalații radar deja existente în Turcia și Israel, radarul ce urmează să fie instalat în Qatar „va fi capabil să localizeze (prin triangulație – n.n.) cu precizie lansări de rachete balistice întreprinse oriunde în nordul, vestul și sudul Iranului”¹⁴.

¹⁴ Pentru fragmentele de text citate aici în acest paragraf vezi „Oman to buy \$2.1B Raytheon missile system”, știre *UPI*, redactată și publicată la 21 mai 2013 și preluată din publicația electronică *Space Daily: your portal to space*, text în format electronic consultat la adresa de Internet

În concluzie, atmosfera generală din Iran, controlul extrem de strict al candidaturilor, faptul că înalți demnitari îndeamnă în termeni clari electoratul să voteze în favoarea unui candidat *conservator* (indiferent cine ar fi acesta), retragerea din competiția electorală a unor candidați percepuți ca fiind reformiști sunt *elemente care par să indice că alegerile prezidențiale din 14 iunie nu vor face decât să reconfirme controlul strict al înaltului cler șiiit (și al unor segmente birocratic-instituționale ale statului, fidele clerului) asupra celui mai mare și mai puternic stat din zona Golfului. Cât despre cum ar putea arăta politica externă a Iranului după alegerile prezidențiale, achiziționarea masivă de armament sofisticat (inclusiv sisteme antibalistice avansate) de către statele sunnite din Golf pare să indice că Teheranul șiiit va continua să funcționeze, în forță, ca generator de riscuri și amenințări majore în ceea ce privește echilibrul strategic și stabilitatea, cel puțin în plan regional.*